

DOI: [https://doi.org/10.34287/ММТ.1\(44\).2020.5](https://doi.org/10.34287/ММТ.1(44).2020.5)З. В. Лашкул¹, В. В. Чемирисов¹, В. Л. Курочка¹, І. В. Машихіна², Г. Л. Поляков²¹Державний заклад «Запорізька медична академія післядипломної освіти Міністерства охорони здоров'я України» Запоріжжя, Україна²Комунальна установа «Обласний центр медико-соціальної експертизи» Запорізької обласної ради Запоріжжя, УкраїнаZ. V. Lashkul¹, V. V. Chemirisov¹, V. L. Kurochka¹, I. V. Mashikhina², G. L. Poliakov²¹State institution «Zaporizhzhya medical academy of postgraduate education of the Ministry of health of Ukraine» Zaporizhzhia, Ukraine²Municipal Institution «Regional center for medical and social expertise» of Zaporizhzhia regional council Zaporizhzhia, Ukraine

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПРИЧИН ІНВАЛІДНОСТІ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2013–2018 РОКИ

Dynamics analysis of the reasons for disability among population of Zaporizhzhia region at 2013–2018

Резюме

Мета роботи. Вивчити динаміку основних причин інвалідності серед населення Запорізької області за 2013–2018 роки.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження була статистична звітність медико-соціальних експертних комісій Запорізького обласного центру медико-соціальної експертизи за 2013–2018 роки.

Проведено статистичну обробку даних з розрахунками інтенсивних показників на 10 тисяч всього населення та на 10 тисяч дорослого населення Запорізької області. Статистична обробка матеріалів дослідження виконана з використанням комп'ютерних програм пакету STATISTICA (StatSoft Statistica v. 6.0.).

Результати. Показник інвалідності можна вважати відображенням успішності суспільства, соціальної захищеності та рівня і якості здоров'я населення.

У статті наведено аналіз динаміки причин інвалідності серед населення Запорізької області за 2013–2018 роки за даними щорічних звітів медико-соціальних експертних комісій. Нами проведено аналіз причин інвалідності серед населення Запорізької області за 2013–2018 роки.

Основними причинами інвалідності є: загальне захворювання; інвалідність з дитинства; нещасний випадок на виробництві (трудова каліцтво чи інше ушкодження здоров'я); професійне захворювання; захворювання пов'язані з впливом радіоактивного опромінення внаслідок Чор-

Abstract

Purpose of the study. To study the dynamics of the main causes of disability among the population of Zaporizhzhia region for 2013–2018.

Materials and methods. The materials of the study were statistical reports of medical and social expert commissions of Zaporizhzhia Region Center for Medical and Social Expertise for 2013–2018.

Statistical data processing was performed with calculations of intensive indicators for 10 thousand of the total population and for 10 thousand of adult population of Zaporizhzhya region. Statistical processing of the study materials was using computer programs of the STATISTICA package (StatSoft Statistica v. 6.0.).

Results. The disability indicator can be considered as a reflection of the success of society, social protection and the level and quality of public health.

The article analyzes the dynamics of causes of disability among the population of Zaporizhzhia region for 2013–2018 according to the annual reports of medical and social expert commissions. We conducted an analysis of the causes of disability among the population of Zaporizhzhia region for 2013–2018.

The main causes of disability are: general illness; disability since childhood; industrial accident (occupational injury or other damage to health); occupational disease; diseases

нобильської катастрофи; поранення, контузії, каліцтва, захворювання у військовослужбовців.

Висновки. Найбільш частою причиною інвалідності є «загальне захворювання», яке встановлюється в разі відсутності підстав (доказів) для визнання наявності у особи будь-якої іншої причини.

Серед населення Запорізької області за останні роки спостерігається поступове зростання первинної інвалідності від загального захворювання, трудового каліцтва та серед військовослужбовців. У той же час спостерігається тенденція до зниження первинної інвалідності з дитинства та профзахворювань.

Протягом вказаного періоду (2013–2018 роки) спостерігається незначне коливання показників інвалідності внаслідок Чорнобильської катастрофи як у бік зменшення, так і у бік зростання із загальною тенденцією до її стабільності.

Ключові слова: первинна інвалідність, причини інвалідності, загальне захворювання, дитинство, трудове каліцтво, професійне захворювання, наслідки аварії на ЧАЕС, військовослужбовці.

associated with exposure to radioactive radiation due to the Chernobyl disaster; injuries, injuries, injuries, illnesses in the military.

Conclusions. The most common cause of disability is «common disease», which is established in the absence of grounds (evidence) for recognizing the presence of any other cause.

In recent years, the population of Zaporizhzhia region has seen a gradual increase in primary disability due to general illness, work injury and among military personnel. At the same time, there is a tendency to decrease primary childhood disability and occupational diseases.

During the indicated period (2013–2018), there has been a slight fluctuation in the disability indicators due to the Chernobyl disaster, both downward and upward, with an overall trend towards stability.

Keywords: primary disability, causes of disability, general disease, childhood, work-related injury, occupational disease, consequences of the Chernobyl accident, military personnel.

ВСТУП

Поряд з встановленням інвалідності та її тяжкості (групи) у всіх осіб з інвалідністю МСЕК визначає причину інвалідності. Під причиною інвалідності мається на увазі зв'язок з соціальними факторами: виникнення інвалідності в період трудової діяльності, зв'язок з виробництвом, професією, військовою службою та ін.

Визначення причини інвалідності є відповідальним та досить важливим завданням, яке доводиться вирішувати лікарям МСЕК. Для цього необхідно мати не тільки медичну, а й юридичну компетенцію.

Від причини інвалідності також залежать види соціальної допомоги, їх характер і рівень (розмір пенсії, а також різні пільги).

Визначення причини інвалідності в МСЕК проводиться відповідно до законодавства України.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчення динаміки основних причин інвалідності серед населення Запорізької області за 2013–2018 роки.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Матеріалами дослідження була статистична звітність медико-соціальних експертних комісій Запорізького обласного центру медико-соціальної експертизи за 2013–2018 роки.

Проведено статистичну обробку даних з розрахунками інтенсивних показників на 10 тисяч

всього населення та на 10 тисяч дорослого населення Запорізької області. Статистична обробка матеріалів дослідження виконана з використанням комп'ютерних програм пакету STATISTICA (StatSoft Statistica v.6.0.).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Показник інвалідності можна вважати відображенням успішності суспільства, соціальної захищеності та рівня і якості здоров'я населення.

Основними причинами інвалідності згідно постанови КМ України від 03 грудня 2009 року № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи» та наказу МОЗ України від 05 вересня 2011 року № 561 «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності» є: загальне захворювання; інвалідність з дитинства; нещасний випадок на виробництві (трудова каліцтва чи інше ушкодження здоров'я); професійне захворювання; захворювання пов'язані з впливом радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи; поранення, контузії, каліцтва, захворювання у військовослужбовців.

Нами проведено аналіз причин інвалідності серед населення Запорізької області за 2013–2018 роки.

Найбільш частою причиною інвалідності є «загальне захворювання», яке встановлюється в разі відсутності підстав (доказів) для визнання наявності у особи будь-якої іншої причини. Особам, яким встановлена дана причина інвалідності, пенсія призначається на загальних підставах, без надання будь-яких пільг.

ЗАГАЛЬНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ

Серед населення Запорізької області за останні роки спостерігається поступове зростання первинної інвалідності від загального захворювання з 33,94 у 2013 до 39,29 у 2018 році на 10 тис. всього населення області, хоча в порівнянні

з 2017 роком темп зростання був нижчим на 3% (у 2017 – 8,1%, а у 2018 – 5,1%) (табл. 1 та рис. 1). Деякі коливання темпу зниження відмічалися у 2014 (2,8%) та у 2016 році (0,5%). Причиною цього мабуть є соціальний фактор, а саме: великі проблеми не тільки щодо для набуття професії, але і для слідуєчого працевлаштування.

Таблиця 1

Показники первинної інвалідності від загальні захворювання

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/ зниження, %	Темп зростання/ зниження, %
2013	33,94	–	100,0	–	–
2014	33	-0,9	97,2	97,2	-2,8
2015	34,78	1,8	102,5	105,4	5,4
2016	34,59	-0,2	101,9	99,5	-0,5
2017	37,38	2,8	110,1	108,1	8,1
2018	39,29	1,9	115,8	105,1	5,1

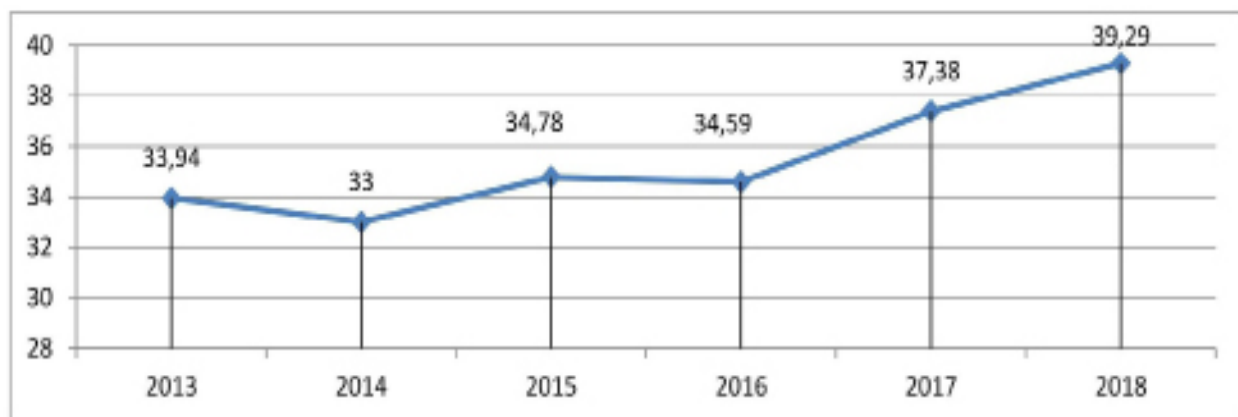

Рис. 1. Показники первинної інвалідності від загальні захворювання

Серед первинно оглянутих зберігається така ж тенденція первинної інвалідності від загального захворювання серед дорослого населення (рис. 2). Але у 2014 році відмічено зниження цих показників інвалідності від загального захворювання

на 15,7% у порівнянні з 2013 роком. Це мабуть пов'язано з тим, що деякі території України були окуповані і там велися бойові дії, ці території не враховувались при підрахунках показників інвалідності.

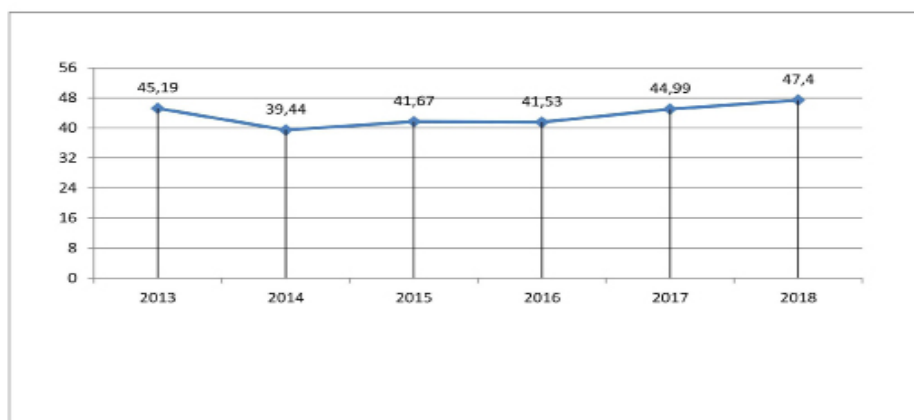

Рис. 2. Показники первинної інвалідності від загальні захворювання серед дорослого населення

Загалом по Україні спостерігається тенденція зростання інвалідності від загального захворювання за останні роки. Так у 2014 році було 30,1 випадків на 10 тисяч всього населення, а у 2018 році цей показник склав 30,9. А по Запорізькій області ці показники значно перевищували середні по Україні від 9% до 21% (у 2014 – 33,0 та у 2018 році – 39,29).

ІНВАЛІДНІСТЬ З ДИТИНСТВА

Причинний зв'язок інвалідності з хвороба-

ми, перенесеними у дитинстві, встановлюється за наявності документів лікувально-профілактичних закладів, що свідчать про початок захворювання або травми, перенесену до 18-річного віку (п. 14 Постанови КМ України № 1317).

За досліджуваний період (2013–2018 роки) рівень «інвалідності з дитинства», як в Україні так і в Запорізькій області має тенденцію до зниження – в Україні ці показники склали: у 2013 році – 3,6 на 10 тисяч населення, а у 2018 році – 2,7; в Запорізькій області – у 2013 році – 3,5 та у 2018 році – 2,6 (табл. 2 та рис. 3).

Таблиця 2

Показники первинної інвалідності з дитинства

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/ зниження, %	Темп зростання/ зниження, %
2013	3,51	–	100,0	–	–
2014	3,0	-0,5	85,5	85,5	-14,5
2015	2,76	-0,2	78,6	92,0	-8,0
2016	2,74	–	78,1	99,3	-0,7
2017	2,54	-0,2	72,4	92,7	-7,3
2018	2,59	–	73,8	102,0	2,0

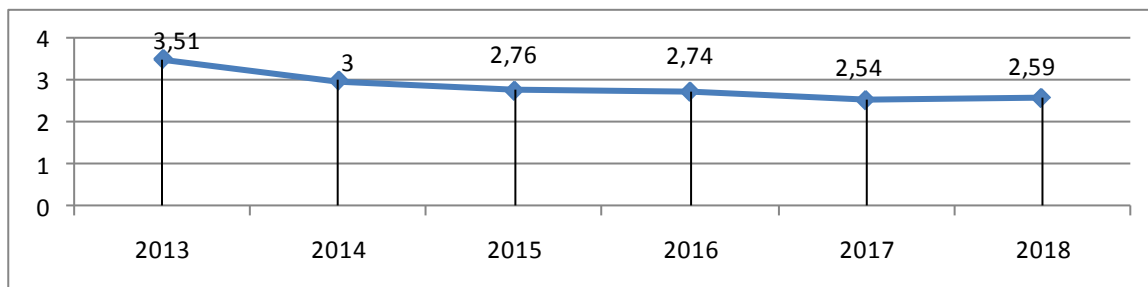

Рис. 3. Показники первинної інвалідності з дитинства

Серед дорослого населення також відмічено значне зниження первинної інвалідності

з дитинства – майже на 1/3 (рис. 4).

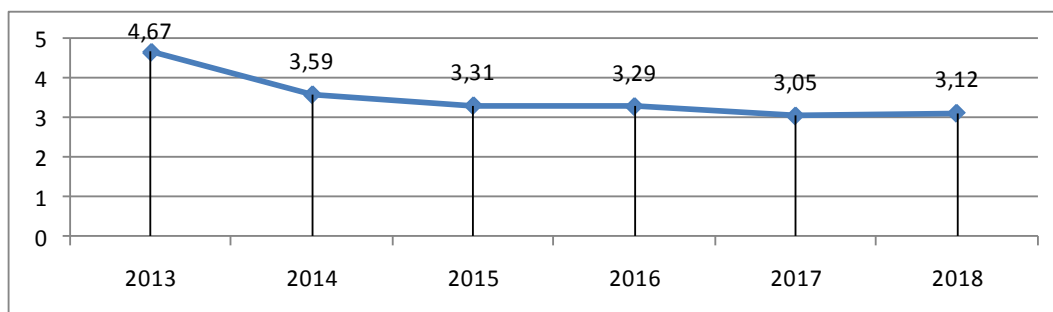

Рис. 4. Показники первинної інвалідності з дитинства серед дорослого населення

Аналіз часового ряду коефіцієнта інвалідності з дитинства за період 2013–2018 роки, свідчить про стійку тенденцію зниження цього

показника, що підтверджує поглиблений аналіз показників абсолютного приросту, темпу зростання, темпу приросту, показників наочності.

ТРУДОЕ КАЛІЦТВО

Під «трудоим каліцтвом» розуміють будь-яку травму, що перенесена працівником на виробництві під час виконання ним трудових обов'язків, у тому числі під час відрадження.

Інвалідність, що настала внаслідок «трудоого каліцтва» (передбачено згідно Постанови КМ України від 3 грудня 2009 року № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи» та Наказу МОЗ України від 5 вересня 2011 року № 561 «Про затвердження Інструкції про встановлення

груп інвалідності») встановлюється у разі наявності акта розслідування нещасного випадку на виробництві, складеного за формою (згідно Постанови КМ України від 30 листопада 2011 року № 1232) або за рішенням суду.

Проведений нами спеціальний аналіз інвалідності, внаслідок «трудоого каліцтва» по Запорізькій області на 10 тисяч населення протягом останніх років засвідчив, що має тенденція до поступового збільшення (у 2013 році цей показник склав 0,19, а у 2018 році – 0,27). Показники первинної інвалідності від трудоого каліцтва надані в таблиці 3 та рисунку 5.

Таблиця 3

Показники первинної інвалідності від трудоого каліцтва

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/зниження, %	Темп зростання/зниження, %
2013	0,19	–	100,0	–	–
2014	0,23	0,0	121,1	121,1	21,1
2015	0,23	0,0	121,1	100,0	0,0
2016	0,21	-0,0	110,5	91,3	-8,7
2017	0,24	0,0	126,3	114,3	14,3
2018	0,27	0,0	142,1	112,5	12,5

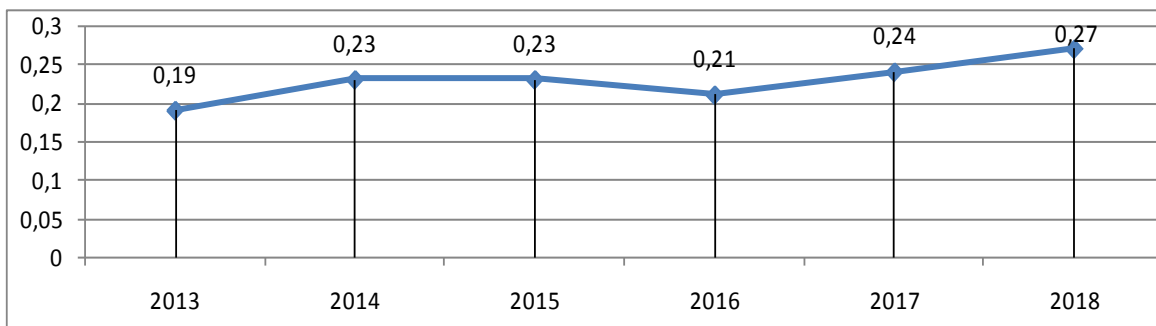

Рис. 5. Показники первинної інвалідності від трудоого каліцтва

Серед дорослого населення відмічається така ж тенденція до поступового збільшення – від 0,25 у 2013 році до 0,32 – у 2018 році (рис. 6).

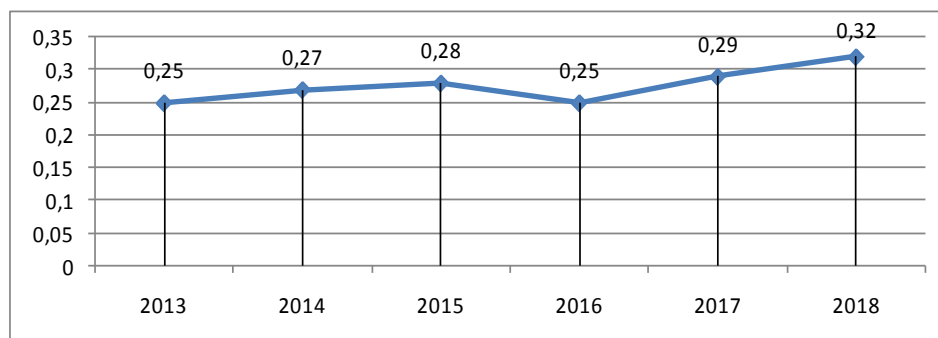

Рис. 6. Показники первинної інвалідності від трудоого каліцтва серед дорослого населення

ІНВАЛІДНІСТЬ ВНАСЛІДОК «ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ»

Інвалідність, що настала внаслідок «професійного захворювання», передбаченого переліком професійних захворювань, затвердженим постановою КМ України від 8.11.2000 року № 1662 та висновку спеціалізованого лікуваль-

но-профілактичного закладу охорони здоров'я, який має право встановлювати остаточний діагноз щодо професійних захворювань.

Згідно основних показників первинної інвалідності, професійні захворювання за останні роки в Запорізькій області мають тенденцію до зростання після різкого падіння у 2015 році – майже у 2 рази (табл. 4 та рис. 7).

Таблиця 4

Показники первинної інвалідності внаслідок професійного захворювання

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/ зниження, %	Темп зростання/ зниження, %
2013	54,53	–	100,0	–	–
2014	38,03	-16,5	69,7	69,7	–
2015	29,38	-8,7	53,9	77,3	-22,7
2016	30,35	1,0	55,7	103,3	3,3
2017	34,44	4,1	63,2	113,5	13,5
2018	37,25	2,8	68,3	108,2	8,2

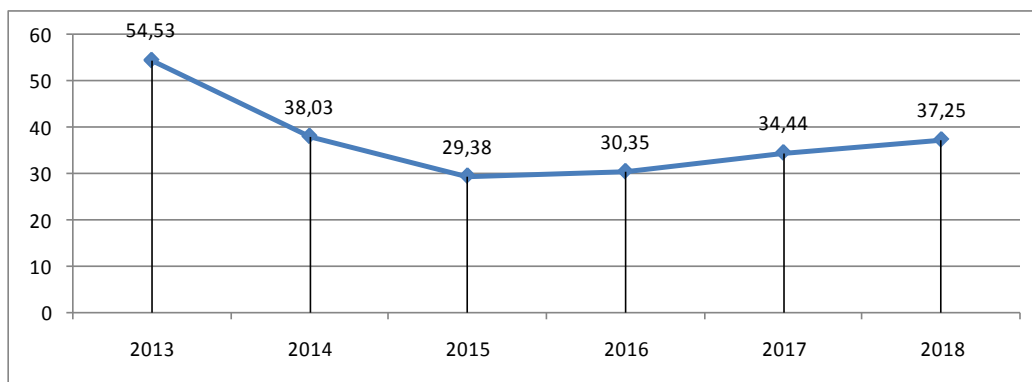

Рис. 7. Показники первинної інвалідності внаслідок професійного захворювання

Серед дорослого населення спостерігається така ж тенденція до зростання первинної інвалідності внаслідок професійного захворювання після різкого падіння у 2015 році (рис. 8).

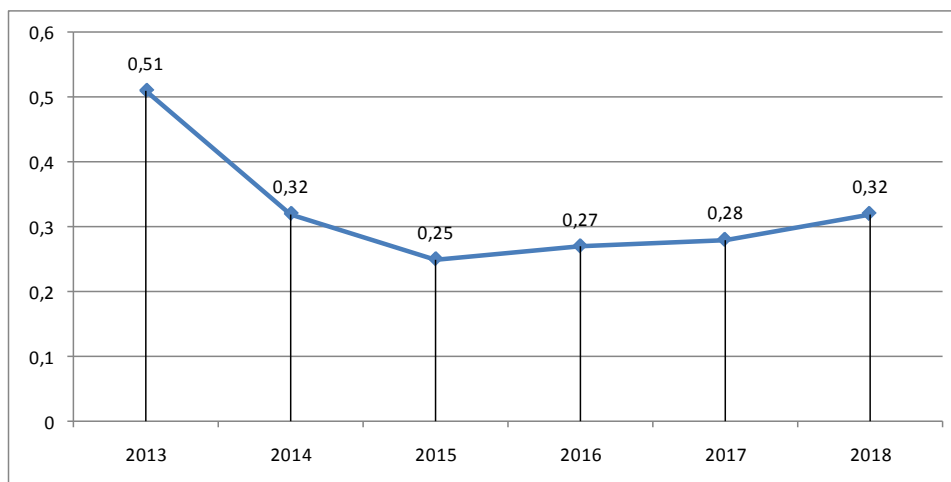

Рис. 8. Показники первинної інвалідності внаслідок професійного захворювання серед дорослого населення

ІНВАЛІДНІСТЬ ВНАСЛІДОК АВАРІЇ НА ЧАЕС

Ще однією причиною, яка встановлюється МСЕК є захворювання або каліцтво, викликане катастрофою на Чорнобильській АЕС (аварійними ситуаціями на інших атомних об'єктах, випробуванням ядерної зброї).

Причинний зв'язок з Чорнобильською катастрофою встановлюється на підставі експертного висновку, визначеного в установленому порядку

МОЗ лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я, міжвідомчої експертної ради чи постанови військово-лікарської комісії про причинний зв'язок захворювання з Чорнобильською катастрофою.

Протягом вказаного періоду (2013–2018 роки) спостерігається незначне коливання показників інвалідності внаслідок Чорнобильської катастрофи як у бік зменшення, так і у бік зростання із загальною тенденцією до її стабільності (табл. 5 та рис. 9).

Таблиця 5

Показники первинної інвалідності внаслідок катастрофи на ЧАЕС

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/зниження, %	Темп зростання/зниження, %
2013	0,02	–	100,0	–	–
2014	0,03	0,0	150,0	150,0	50,0
2015	0,02	-0,0	100,0	66,7	-33,3
2016	0,01	-0,0	50,0	50,0	-50,0
2017	0,01	0,0	50,0	100,0	0,0
2018	0,02	0,0	100,0	200,0	100,0

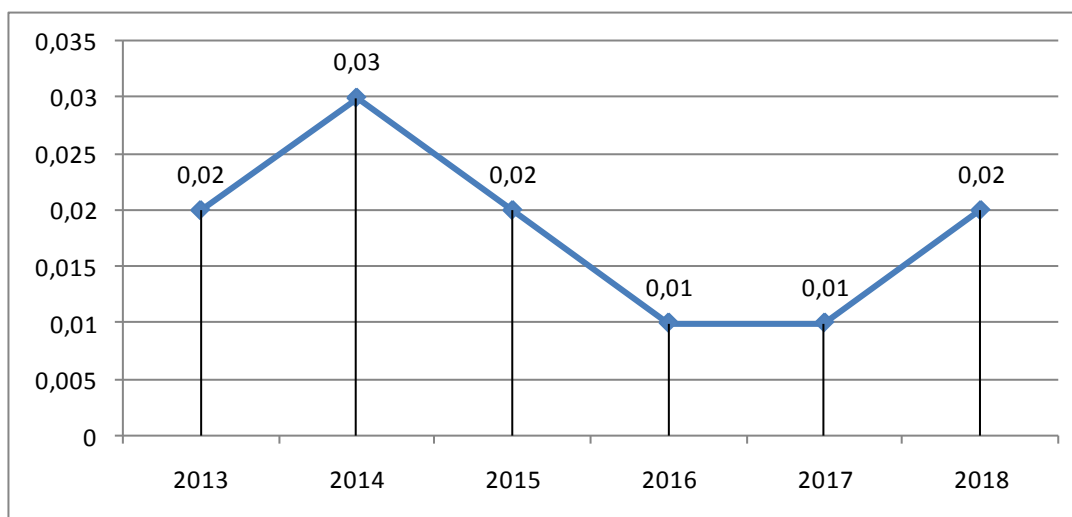

Рис. 9. Показники первинної інвалідності внаслідок катастрофи на ЧАЕС

ІНВАЛІДНІСТЬ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Причинний зв'язок інвалідності колишніх військовослужбовців з перебуванням на фронті або з виконанням ними інших обов'язків військової служби встановлюється на підставі документів, виданих військово-лікувальними закладами, а також інших документів, що підтверджують факт отримання поранення (захворювання).

Показники інвалідності серед військовослужбовців, порівняно з попередніми роками, постійно зростають і у 2018 році (1,64 на 10 тисяч населення) майже втричі перевищив показники

2013 року (0,58). Це закономірна тенденція, все ж таки бойові дії на сході країни не припиняються, хоча після 2016 року не мають попередньої інтенсивності (табл. 6 та рис.10).

Упродовж останніх років зберігається негативна тенденція зростання первинної інвалідності у військовослужбовців серед дорослого населення – з 0,77 випадків на 10 тисяч дорослого населення у 2013 році до 1,98 – у 2018 році (рис. 11).

Щодо зростання первинної інвалідності серед військовослужбовців, також можна пояснити труднощами працевлаштуванням у цивільному житті, що змушує звертатись при звільненні зі служби до МСЕК.

Показники первинної інвалідності у військовослужбовців

Роки	Показник на 10 тис. населення	Абс. приріст (спад)	Показник наочності, %	Показник зростання/зниження, %	Темп зростання/зниження, %
2013	0,58	–	100,0	–	–
2014	0,66	0,1	113,8	113,8	13,8
2015	1,29	0,6	222,4	195,5	95,5
2016	1,92	0,6	331,0	148,8	48,8
2017	1,58	-0,3	272,4	82,3	-17,7
2018	1,64	0,1	282,8	103,8	3,8

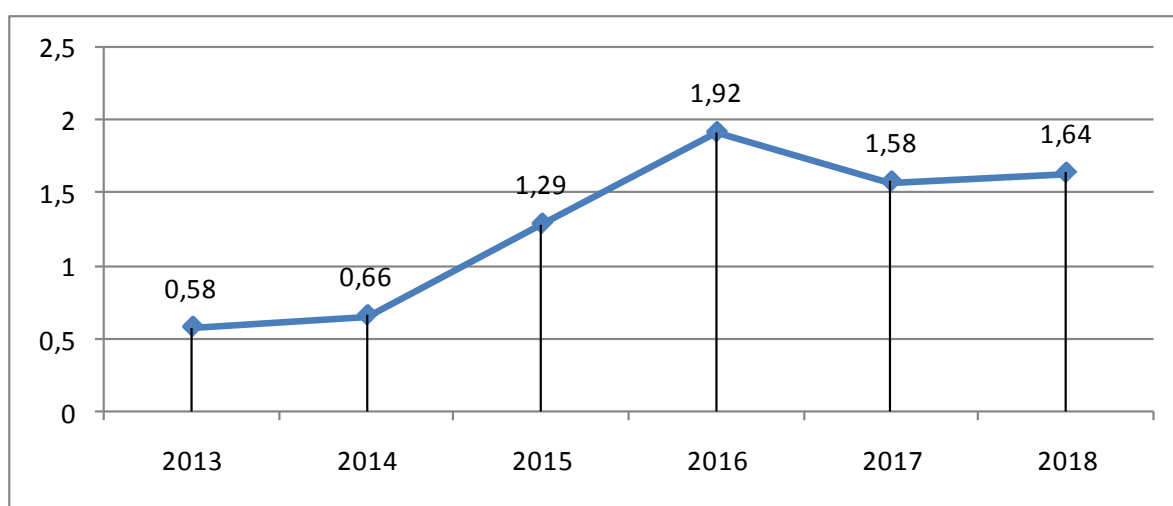

Рис. 10. Показники первинної інвалідності у військовослужбовців

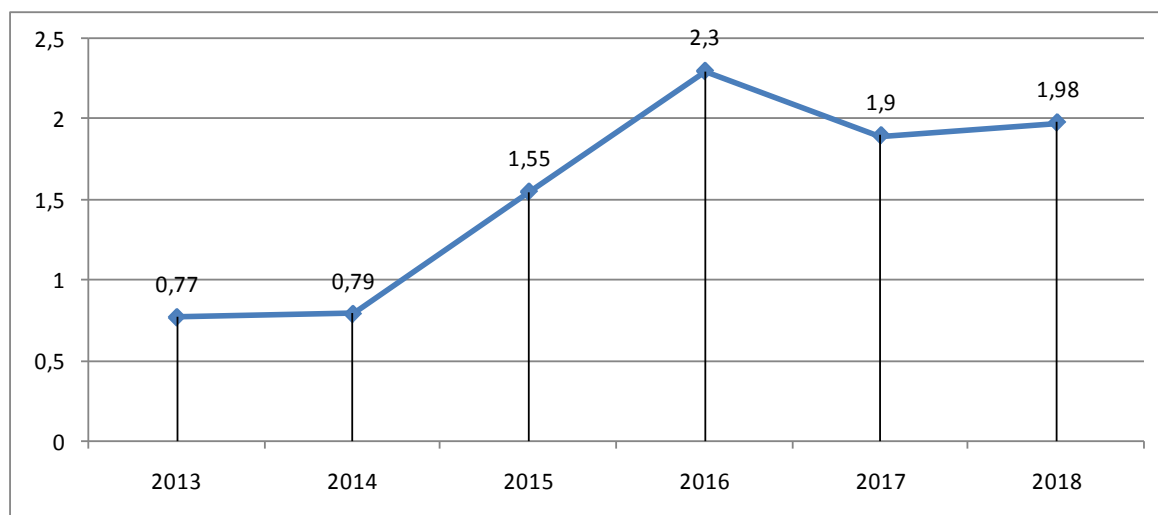

Рис. 11. Показники первинної інвалідності у військовослужбовців серед дорослого населення

Отримані відомості про стан і динаміку інвалідності колишніх військовослужбовців необхідно враховувати при розробці комплексних програм щодо профілактики та зниження інвалідності, медико-соціальної реабілітації даного контингенту інвалідів.

ВИСНОВКИ

Найбільш частою причиною інвалідності є «загальне захворювання», яке встановлюється в разі відсутності підстав (доказів) для визнання наявності у особи будь-якої іншої причини.

Серед населення Запорізької області за остан-

ні роки спостерігається поступове зростання первинної інвалідності від загального захворювання, трудового каліцтва та серед військовослужбовців. У той же час спостерігається тенденція до зниження первинної інвалідності з дитинства та профзахворювань.

Щодо причин інвалідності в 2018 році, то в Запорізькій області спостерігаються такі тенденції:

- число інвалідів внаслідок «загального захворювання», порівняно з попередніми роками, продовжує збільшуватись з 33,94 у 2013 році до 39,29 у 2018 році на 10 тис. населення;

- «інвалідності з дитинства», як в Україні так і в Запорізькій області має тенденцію до зниження (в Україні ці показники склали: у 2013 році – 3,6 на 10 тисяч населення, а у 2018 році – 2,7; в Запорізькій області – у 2013 році – 3,5 та у 2018 році – 2,6);

- внаслідок «трудового каліцтва» по Запорізькій області на 10 тисяч населення протягом останніх років засвідчив, що має тенденція до поступового збільшення (у 2013 році цей показник склав 0,19, а у 2018 році – 0,27);

- «професійні захворювання» за останні три роки в Запорізькій області мають тенденцію до зростання після різкого падіння у 2015 році (майже у два рази);

- протягом вказаного періоду (2013–2018 роки) спостерігається незначне коливання показників інвалідності внаслідок Чорнобильської катастрофи як у бік зменшення, так і у бік зростання із загальною тенденцією до її стабільності;

- показники інвалідності серед військовослужбовців, порівняно з попередніми роками, постійно зростає і у 2018 році (1,64 на 10 тисяч населення) майже втричі перевищив показники 2013 року (0,58).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ipatov AV, Korobkin YI, Khanyukova IY. Analysis of basic indicators of primary disability for 2007–2011. *Ukrayinskyy visnyk medyko-sotsialnoyi ekspertyzy*. 2012; 2 (4): 5–8.

2. Ipatov AV, Khanyukova IY, Gondulenko NO. Analysis of the work of the medical and social examination service and main indicators of

primary disability for 2017. *Ukrayinskyy visnyk medyko-sotsialnoyi ekspertyzy*. 2018; 1 (27): 3–8.

3. Ipatov AV, Moroz OM, Khanyukova IY et al. The main indicators of disability and the activity of medical and social expert commissions of Ukraine: Analytical and informational directories. Dnipro: Aktsent PP, 2013–2018.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2019